

Без постійного місця проживання

Олександр Мінович

Льоня Зубченко, коли закінчив інститут, прийшов за розподілом в Будівельне управління № 49. На посаду виконроба.

Виявилось, що в інституті не навчили і десятої долі того, що потрібно було на роботі. Зовсім тут не згодилися марксизм-ленінізм, історія партії й політекономія.

Те, що треба було тут знати, вчився на ходу.

Начальник дільниці настановляв його:

- Ти, хлопче, придивляйся до бригадира. Він на нашій роботі собаку з'їв. Не менше мене знає. І креслення проекту навчить читати, і як матеріали списувати, та як з людьми себе вести, щоб слухалися. Тримайся його і все буде добре.

Льоня так і робив.

Будівництво штука не проста. Виконроб повинен скрізь встигати. Доглянути, як завозяться й складаються матеріали, чи підготувала перша зміна для другої фронт роботи, як кладуться стіни, панелі, сходи, чи має місце відступ від проекту. Треба дивитися, щоб робітники були всі на робочому місці та не пиячили, щоб безперерійно працювали крани, зварювальні апарати, компресори й багато ще іншого.

Льоня бігав з поверху на поверх, давав вказівки, сварив недбалих. Відповідав на телефонні дзвінки, коли забігав до свого вагончика.

Між цією біганиною та клопотами потрібно було встигати підписувати численні папери. Накладні, акти, дорожні супровідні листи.

Хлопець на ходу ставив на цих документах свої підписи, не вникаючи в їх суть. Так і так ще нічого в них не розумів. Повністю покладався на бригадира та на начальника дільниці. Вони ж бо знають, які папери надходять до молодого виконроба. Не підведуть.

Проте, підвели...

Ще не встиг Зубченко пропрацювати й півроку, як ревізія виявила значні порушення в його роботі. Десь пропало багато матеріалів.

Льоня пробував оправдуватися, що нічого не брав і все, що надходило на будову, повинно бути в наявності, але цифри та папери говорили інакше.

Хлопець кинувся до начальника, до бригадира, проте ті показали своє справжнє лице:

- Нічого не знаємо. Ти підписував - тобі й відповідати. Треба було дивитись, що підписуєш, а не гав ловити.

Через тиждень молодого виконроба визвав слідчий. Цей теж нічого слухати не хотів. Так само бив на підпис. Куди насправді поділися матеріали, його не цікавило. Шукати їх не збирався. Відразу вирішив, що винуватий у всьому Зубченко, і цього достатньо, аби відзвітувати перед своїм начальством.

Спочатку слідчий оголосив Льоні підозру, а потім арештував. Не дав навіть додому навідатися - рідних попередити.

З камери Зубченка визвали ще декілька раз до слідчого, а потім мовби забули.

Потягнулися дні за днями... Довгі - предовгі... В чеканні суду.

Спочатку хлопець був сам у камері, а потім підселили немолодого вже чоловіка. Михаличем назався.

З тим хоч можна було побалакати. Виявився він досвідченим на тюремних порядках. Сидів вже не один раз. Хоча був людяним та викликав до себе довіру.

Цей чоловік і напустив на Зубченка страху:

- Немає, Льоню, в тебе шансів... І адвокат тобі не допоможе... Підписи твої так проти тебе, що більше нічого й не треба... Будеш сидіти... Та не це погано... До всього звикнути можна. І в тюрмах люди живуть.

Гірше набагато те, що дуже ти привабливий, хлопче... Красивий, мов дівчина... І шкіра в тебе гладенька, мов шовк.

Хлопець здивувався:

- А це тут до чого?...

- Та є до чого... Важко таким, як ти там приходиться... Великою спокусою будеш... Можуть наглумитися над тобою. А тоді вже життя не буде... До такого стану доведуть, що й світу бачити не захочеш.

- А хіба так можна? Шо за це ніхто не відповідає?

- Воно то не можна. Але кажу, дуже вже спокуса буде велика.

Льоня, після цієї розмови забився в куток і довго не міг нічого сказати. Переживував у думці. Малював картини одна поганіше другої. В сні крутився, наче хто під боки бив.

Рішив звернутися до Михалича за порадою: що йому робити з тим всім?

Співкамерник спочатку не хотів більше про це балакати. Однак згодом, від нічого робити, почав хлопця навчати:

- Втікати тобі треба... Нелегко це... Майже неможливо, але може повезе... Науку я тобі в голову закину. Всього навчу... Ну а, як фарт маєш, то може й вирвешся. І мені цікаво, чи зможу своє передати.

Щодня Михалич вчив Льоню, як втікти. Заставляв повторювати сказане по десять разів. Прокручували разом всі можливі ситуації. Розучували ролі мов актори в театрі.

Суд не забарився...

Суворя жінка-суддя з великою копною фарбованого волосся, грубо обривала всіх, хто хотів щось сказати.

Збоку біля неї двоє засідателів - заводських робочих. На кожну різку фразу судді кивали головою.

Прокурор сказав, що якби не такі, як Льоня, то в країні давно був би комунізм. Що треба таким спуску не давати та присікти суворо й безпощадно, вдарити по руках з першого разу, щоб більше такого не хотілося.

Адвокат приніс характеристику з місця проживання, згодився з тим, що його підзахисний винен і просив пом'якшити покарання, бо хлопець, бачите, попався вперше.

Зубченко був у цьому процесі, немов стілець чи вішалка. Слів його слухати ніхто й не збирався.

Дали п'ять років... Адвокат сказав, що повезло, бо могли й більше. Вирок з малим терміном взяв собі в заслугу.

Через кілька днів на етап...

Михалич в останнє настановив:

- Дивись, не забудь, що тобі казав. Як тільки шо, то включай мене, наче радіо й прокручуй сказане в голові.

Як і передбачав Михалич, "автозак" з арештантами підійшов на далеку колію вокзалу. Де людей не було. Тут потрібно було засуджених пересадити в спеціальний вагон поїзду.

Виходили по одному. Перебігали зігнувшись і не піднімаючи голови. Від автомобіля до вагону стояли в два ряди солдати внутрішньої служби з собаками. Та з автоматами.

Льоня в думці "включив Михалича"... Його настанови були ніби написані в голові хлопця підкресленим шрифтом: "Якщо вдягнуть наручники, то навіть не пробуй. Далеко не втечеш".

Новоспечений арештант зрадів. Рук не замкнули...

Він вийшов четвертим. Між другим і третім конвоїром вдавано спіткнувся, відскочив у бік та побіг. Полетів, неначе куля.

- Стой! Стой!. Стрелять буду! - почулося ззаду.

Потім різка команда: "Рекс, взять!"

"Стріляти не будуть, не бійся... Вокзал, люди, а ти бігтимеш у їхню сторону..."

Пустять собаку... Вона бігає втричі швидше за тебе. Виграватимеш секунд сім... Розвертайся на ходу й виставляй лікоть і ногу... Готуйся... Собака братиме за те, що виставлене. Головне не дай себе звалити... Став ширше ноги, а тоді сип... Прямо в очі та ніс".

Все зійшлося навіть по секундах. Коли собака схватив за лікоть, Льоня сипнув йому в морду жменю перцю й тютюну. Припас зарання та тримав цю зброю в кишені.

Спрацювало... Собака відпустив лікоть й став шкребти лапою носа. Закрутився навкруг себе.

Тепер знову навтьоки...

"Біжи між вагонами... Перескакуй з колії на колію... Добіжиш до перших будинків - шмигай у двори... Не зупиняйся... З одного двору в інший - поки сил вистачить... Не пробігай близько людей, бо ще хтось підніжку поставить... Солдатів не бійся... Якщо справді швидко бігаєш, як казав, то вони не здогонять. Чоботи й автомат їм мішатимуть... В тебе перевага".

Льоня відбіг кілометрів зо п'ять. Декілька раз сипав позад себе тютюн з перцем. Аби собаки слід не взяли.

Біля одного старого будинку побачив відкритим вхід до підвалу. Туди й шмигнув. В дальньому темному та вогкому кутку причаївся. Тут і провів першу ніч... А згодом ще три тижні.

"Першу добу не висовуйся... Знайди підвал чи горище та сиди там тихенько... В цей час тебе найбільше шукатимуть".

Тільки на другу ніч хлопець вийшов зі схованки. Дуже вже їсти хотілося.

"Їжою твоєю буде - те, що в сміттєвих баках... Пересиль огиду й перелопачуй їх зверху до низу... Все, що їстівне, забирай з собою... Роби це швидко - і назад у схованку... Виходь тільки вночі... Якщо хтось побачить - міняй місце".

Важко було Льоні звикнути до затхлих підвалів, до недоїдків, до собачого життя. Жив майже в будці. Добре, що без ланцюга. Але страх перед тюрмою та неволею брав верх і спонукав терпіти.

Через декілька місяців такого життя хлопець повністю втратив людську подобу. Заріс, пропах смердючим підвалом та сміттєвими відходами, відпустив довгі нігті. Обличчя й руки вкрилися брудним лепом.

Від Льоні йшов такий дух, що, якби хто близько підійшов, то впав би чи втікав подальше.

"Ніколи не мийся, не голися, старайся, щоб люди від тебе сахалися. Тоді й міліції не будеш потрібен. Вони теж не хочуть з такими справу мати, бо боятимуться, що засмородиш їм усе. Поки спеціального рейду не буде, вони тебе не бачитимуть".

"Додому і не думай... Забудь... Там тебе завжди чекатиме небезпека... Прізвище своє теж забудь. Як зловлять називайся ким хочеш, тільки не собою".

Тепер надовго домівкою для Льоні стали самотні місця. Люди несли йому загрозу.

Зимою перебирався він у колодязі теплотрас, а влітку збирав порожні пляшки в парку, здавав макулатуру, що викидали на сміття жителі багатоповерхівок. Часом сходився ненадовго з такими ж, як і він бідаками-ізгоями. Навчився пиячити й смалити недопалки.

За їжу треба було боротися. Кращі недоїдки були біля будинків, де жили багатші люди. Ті, що приїжджали з роботи на службових авто. Але і небезпека тут була більша. Міліція часто насакувала. Та зі своїм братом бездомним потрібно було воювати. Інколи до кривавих бійок доходило.

Його сторонилися і гнали хто як міг. Бувало, що навіть цькували собаками.

Одного разу, коли було дуже вже холодно, Льоня вирішив переночувати в теплому під'їзді житлового будинку, на останніх сходах, куди зазвичай ніхто не заглядає. Постелив під себе купу товстого картону і ліг спати. Ніч пройшла в приємному теплі. На ранок, щоб нікому не потрапити на очі та нікого не турбувати своїм виглядом, Льоня подався на вулицю. Але другої ночі так комфортно провести не вдалося. Винюхала його жінка з квартири на верхньому поверсі:

- Ти чого сюди забрався?... Хочеш нам тут весь будинок запаскудити?... Негайно йди, щоб я тебе тут не бачила, бо визву міліцію... Знайшов де пристроїтися. Іншого місця тобі немає тільки тут треба спати... Ше раз побачу, то добра не жди.

Штовхала віником у спину аж до самого виходу. Руками пхати не наважилася. Бридко їй було.

Якось повз Льоню проходила сім'я з дівчинкою років десяти.

- Фу-у-у! Шо це так смердить?... То напевне від того дяді, який порпається в смітнику... Він хто?... Мам?

- Бомж він, доцю.

//--//

Льоня Зубченко поповнив багатотисячну масу радянських бомжів... В цьому слові— аббревіатурі навіть не було вказівки на людину... Просто хтось... Чи щось... "Без определённого места жительства".

Інваліди, бездомні, викинуті з роботи, ті, що повернулися з місць ув'язнення, та багато інших, яких вишвиринуло на смітник радянське суспільство, яке так любило хвалитися своїм совершенством.

Вони проживали в великих містах. Частина з них кочувала влітку на Північ і на курорти.

Багатьма тисячами їх вивозили з Москви перед Олімпіадою-80. За сотні кілометрів, у спеціальні табори.

Тільки в Радянському союзі була кримінальна стаття, що передбачала тюремний строк за "бродяжничество і попрошайничество".